

Overvåking av sædgås i Norge i 2006

Tomas Aarvak & Ingar Jostein Øien

Norsk Ornitologisk Forening

© Norsk Ornitologisk Forening

E-post: nof@birdlife.no

Rapport til Direktoratet for naturforvaltning og Fylkesmannen i Finnmark, Miljøvernavdelingen

Publiseringstype: Digitalt dokument (pdf)

Forsidebilde: Sædgåspar på Stabbursnes, Porsanger kommune © Morten Ekker, 2006

Strektegning: © Trond Haugskott

Layout: Tomas Aarvak

Redaktør: Ingar J. Øien

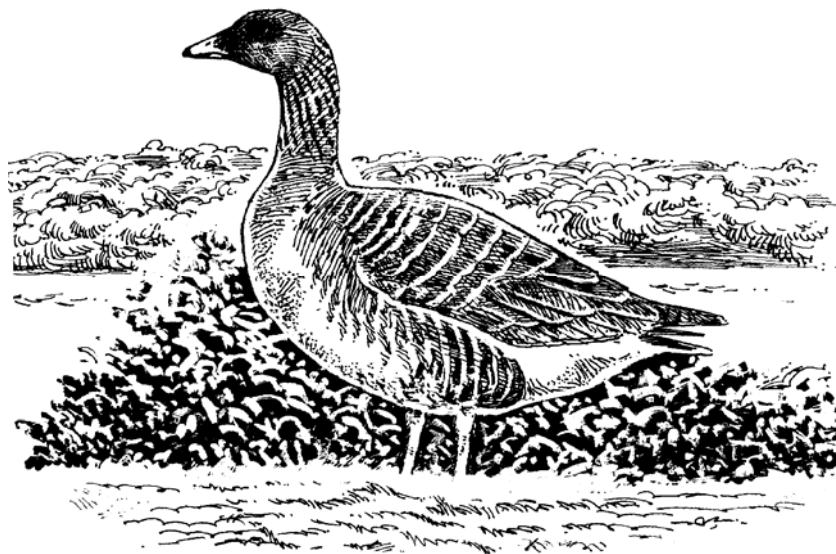
Anbefalt kildehenvisning: Aarvak, T. & Øien, I.J. 2006. Overvåking av sædgås i Norge i 2006. NOF rapport 5-2006. 13s.

ISSN: 0805-4932

ISBN: 82-7852-076-3 & 978 8278520765

Sammendrag

Den årlige overvåkingen av rastende sædgjess på Valdakmyra ble i 2006 gjennomført fra 8. mai. Det største antall observerte sædgås var på 103 individer. Fire sædgjess med halsringer som ble merket på Valdak i hhv. 2003 og 2005 ble observert rastende. I tillegg ble ett nytt individ fanget og påsatt halsring. Denne fuglen, en hunn, fikk også påmontert en 30 grams satellittsender. Satellittdataene påviste for første gang sædgåsas forflytning mellom den viktige rasteplassen på Valdakmyra, hekkeområdene inne ved Skaiddejávri i Porsanger kommune og den etter hvert kjente og svært viktige myteplassen i Bergebydalen på Varangerhalvøya. En av de fire observerte fuglene på Valdak, ble også sett 25. juli i Bergebydalen i forbindelse med registreringene av mytende sædgjess i dette området. Totalt ble det funnet 919 mytende sædgjess der i 2006. Dette var på samme nivå som i 2005. Avlesninger av halsringer i Sverige og i Tyskland knytter sammen de forskjellige raste og overvintringslokalitetene slik at et bilde av trekkforløpet til sædgåsa i Finnmark begynner å dannes.

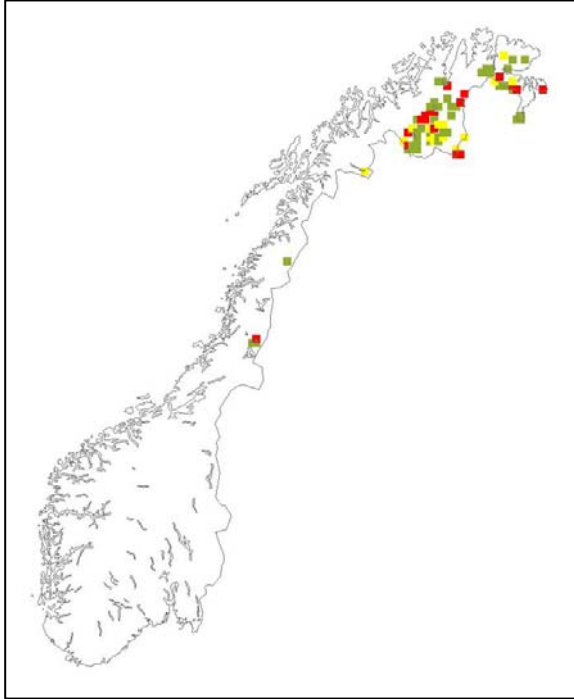

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	2
INNLEDNING.....	4
RESULTATER.....	5
TREKKFORLØP	5
RASTETID FOR HALSRINGMERKEDE SÆDGJESS	6
FANGST AV RASTENDE SÆDGJESS	6
OBSERVASJONER AV HALSMERKEDE SÆDGJESS	8
SATELLITT-TELEMETRI PÅ SÆDGÅS	10
REGISTRERING AV MYTENDE SÆDGJESS	11
REFERANSER.....	13

INNLEDNING

Sædgåsa hekker i våre dager nesten utelukkende i Finnmark (**figur 1**). Den har en usikker bevaringsstatus som hekkefugl i Norge, og kunnskapsnivået om bestandsforhold og trekkforhold samt demografiske faktorer er svært sparsomme. Sædgåsa antas imidlertid å ha gått kraftig tilbake i de siste tiårene. Det er sannsynlig at de norskhekkende sædgjessene er genetisk atskilt fra de svenske/finske fuglene, og i så fall dreier det seg om en marginal norsk bestand som bør følges nøye i tida framover.

Figur 1. Hekkeutbredelse hos sædgås i Norge
(Kilde: Norsk Hekkefuglatlas)

Et bidrag til dette er NOFs prosjekt, hvor fangst av sædgjess og merking med halsringer under vårrastingen på Valdakmyra i Porsanger i Finnmark står sentralt. Dette kan på sikt gi oss en oversikt over demografiske faktorer som overlevelse av hhv. voksne og unge fugler. Videre kan halsringmerkingen gi oss svar på hvor de norskhekkende sædgjessene oppholder seg om vinteren, og om de overvintrer atskilt fra svenske/finske bestander. På bakgrunn av slike opplysningene kan det iverksettes forvaltnings-tiltak for å sikre at sædgåsa ikke forsvinner fra den norske fuglefaunaen.

Arbeidet er faglig og logistikkmessig koordinert med NOFs Dverggåsprosjekt som starter feltaktiviteten på samme lokalitet midt i mai, ca en uke etter at overvåking og fangstforsøkene på sædgjess starter.

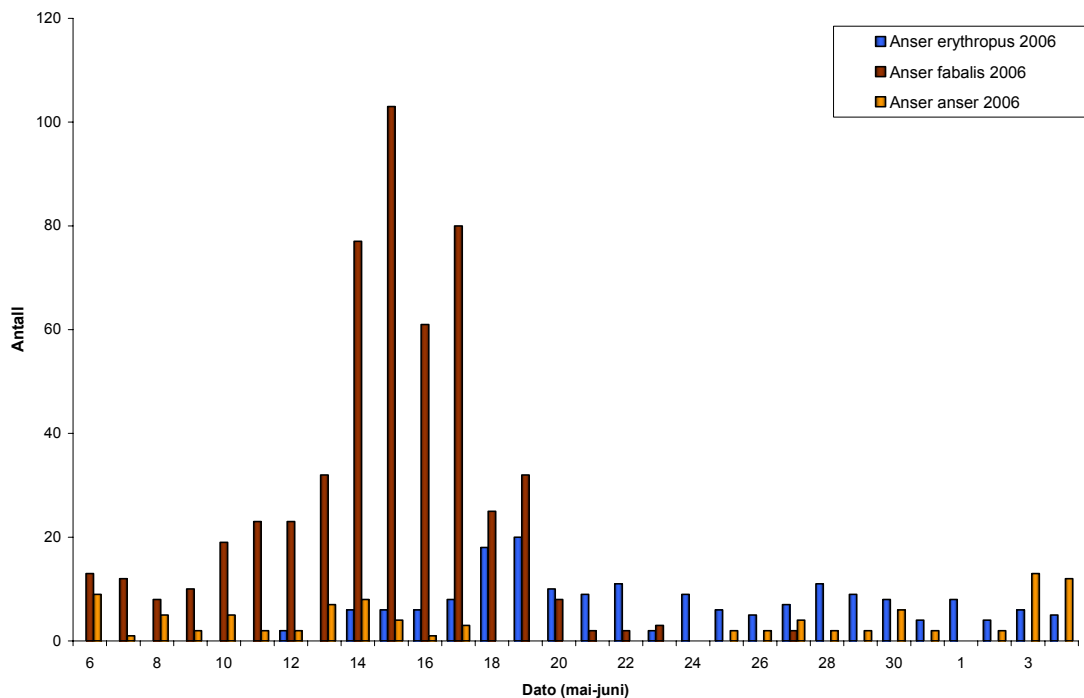

Flybilde av de ytre strandengene på Valdakmyra sett fra nord. Dammene og gressengene mellom disse utgjør de viktigste beiteområdene for sædgås, grågås og dverggås. © Geir Helge Systad, 23. mai 2005.

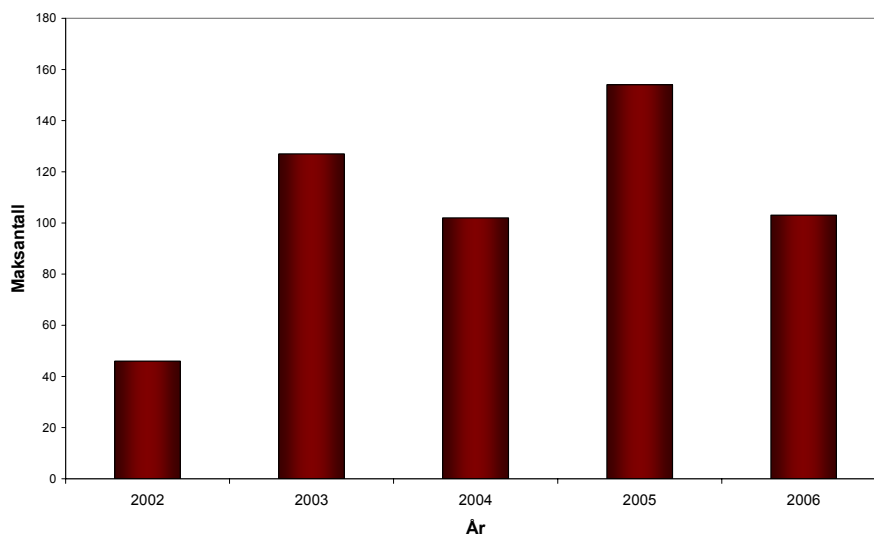
RESULTATER

Trekkforløp

Det første sædgåsparet ble observert på Valdakmyra 4. mai. Den 8. mai, da overvåkingen startet, ble det observert 8 sædgjess (**figur 2**). Antallet økte jevnt fram til 15. mai, da hele 103 individer ble observert. Deretter avtok antall sædgjess raskt. Fra 21. mai ble kun et fåtalls fugler observert. De første dverggjessene ankom 12. mai. I tillegg til sæd- og dverggjessene ble det observert et mindre antall grågjess jevnlig gjennom hele perioden (maksimum 13 ind.). Data på områdebruk og underartspromematikk hos sædgjessene ble også innsamlet. Det største antallet sædgås (maks telling på en dag) registrert på våren 2006 individer var på 103 individer. Tilsvarende tall for årene 2002–2005 var hhv. 46, 127 og 102 og 154 (**figur 3**). Tidsmessig sammenfalt trekktoppen av rastende sædgjess den 15. mai, godt med tidligere sesonger. I sesongene 2002-2005 var trekktoppen på hhv. 8. mai, 14. mai, 13. mai og 14. mai.

Figur 2. Daglige maksimumstall for rastende gjess på Valdakmyra våren 2006.

Figur 3. Største antall registrerte sædgjess på Valdakmyra på våren i årene 2002-2006.

Rastetid for halsringmerkede sædgjess

To av de tre sædgjessene som ble fanget og halsringmerket på Valdakmyra i 2003 returnerte også våren 2006, mens to av fire som ble fanget i 2005 returnerte. Hunnen A04 rastet fra 13. til 17. mai, hunnen A05 fra 14. til 19. mai, hannen A07 fra 7.-16. mai og hunnen A10 fra 9. til 17. mai (**tabell 1**).

Tabell 1. Rastetid for halsringmerkede sædgjess på Valdakmyra.

Individ	År		
	2004	2005	2006
A04	7	21	5
A05	5	11	6
A07			10
A10			9
Snitt	6	16	7.5

Materialet på rastetid hos sædgåsa er marginalt, men kan likevel gi en ide om hvordan trekkforløpet av rastende gjess på Valdakmyra foregår. Dverggåsa hadde til sammenlikning en gjennomsnittlig rastetid på 7.2 dager under vår-rastingen på Valdakmyra i årene 1993-2000 (Aarvak & Øien 2004).

Rastende sædgåspar (A07 hann, med hunn til høyre) våren 2006 i myrområdet ved den gamle fotballbanen på Aitenjarga, nord for utløpet av Stabburselva, Porsanger kommune. © Morten Ekker

Fangst av rastende sædgjess

I løpet av vinteren 2005/2006 fikk vi laget ett nytt stort kanonnett. Dette ble testet på formiddagen 10. mai. På kvelden gikk vi ned på hovedmyra på Valdak hvor vi satte vi ut det nye store kanonnettet som dekker et område på 1100 m² (50 x 22 m). På samme turen monterte vi også opp det gamle vårnettet på 250 m² (25 x 10 m). Nettene ble utplassert i områder som vi observerte at sædgjessene benyttet flittig 8. og 9. mai, men som også var kjente fra tidligere år at dverggjessene også prefererer siden vi nødvendig ville ned for å flytte nettene når rasteperioden for dverggjessene kom skikkelig i gang.

Den 16. mai satte vi i tillegg opp et mini-kanonnett på 72 m² (12 x 6 m) i myra ved den gamle fotballbanen på Aitenjarga, nord for utløpet av Stabburselva. Opp til syv sædgjess, bla. A07-hannen, har gått og beitet der.

Om kvelden den 16. mai fyrte vi av det lille kanonnettet, og fikk en sædgås hunn. Hannen var rett og slett for rask til å komme seg på vingene, selv om han stod med kroppen vendt mot nettet og hodet ned da skuddet ble avfyrt. Etter ringmerking, måling, blodprøvetaking og påmontering av satellittsender ble sædgåshunnen sluppet, 55 minutter etter fangsten.

Tabell 2. Biometriske data for den voksne sædgåshunnen som ble fanget i 2006. Alle mål er i hhv. mm og gram.

Dato	Halsring	Kjønn	Ving	Nebblengde	Hode+nebb	Nebbhøyde	Negl	Tars	Vekt
16.05.2005	A-12	Hunn	411	58,3	115,6	29,2	17,3	76,4	3450

Tomas Aarvak i ferd med å løse sædgåshunnen fra kanonnettet etter fangsten 16. mai 2006. © Ingar J. Øien

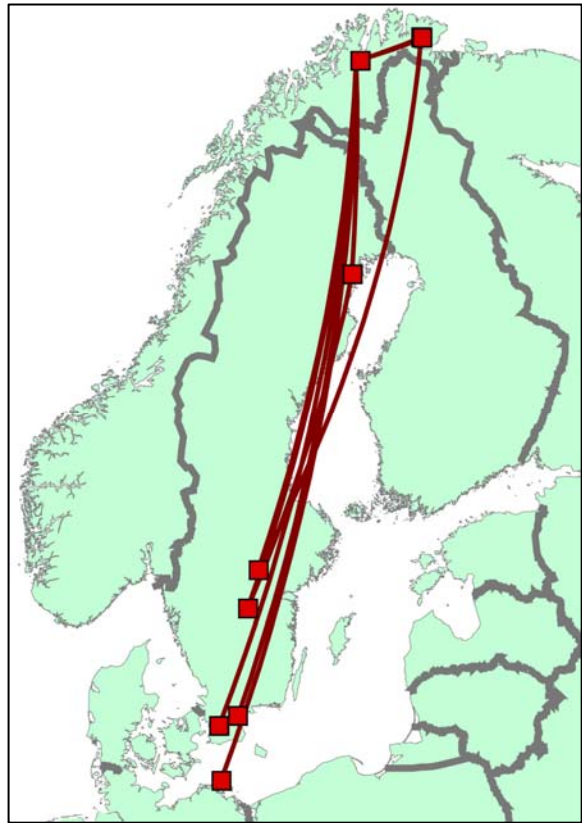

Observasjoner av halsmerkede sædgjess

I løpet av 2006 fikk prosjektet inn flere interessante avlesninger av halsringene til sædgjessene som er ringmerket på Valdakmyra i Porsanger kommune. Funnene fra Sverige og ikke minst fra Mecklenburg-Vorpommern i Tyskland i januar, begynner nå å gi et bilde av trekkruiter og overvintringsområder for de sædgjessene som hekker i Vest-Finnmark og som myter i Øst-Finnmark (**tabell 3, figur 4**).

Basert på halsringavlesninger vet vi nå at flere av de sædgjessene som raster på Valdakmyra om våren bruker Varangerhalvøya som myteplass på sommeren.

På høsttrekket videre sørover har vi kun én avlesning og det var fra Tåkern i Sør-Sverige i oktober 2003. Vinterstid har vi to funn, ett i Skåne i Sør-Sverige og ett i Rügen-området i Nord-Tyskland. De resterende funnene er fra vårtrekket og de er alle fra Sverige (se **tabell 3**).

Figur 4. Enkelt kart over lokaliteter med avlesninger av halsringer på sædgjess ringmerket på Valdakmyra i Vest-Finnmark (alle funn er gjengitt i **tabell 3**).

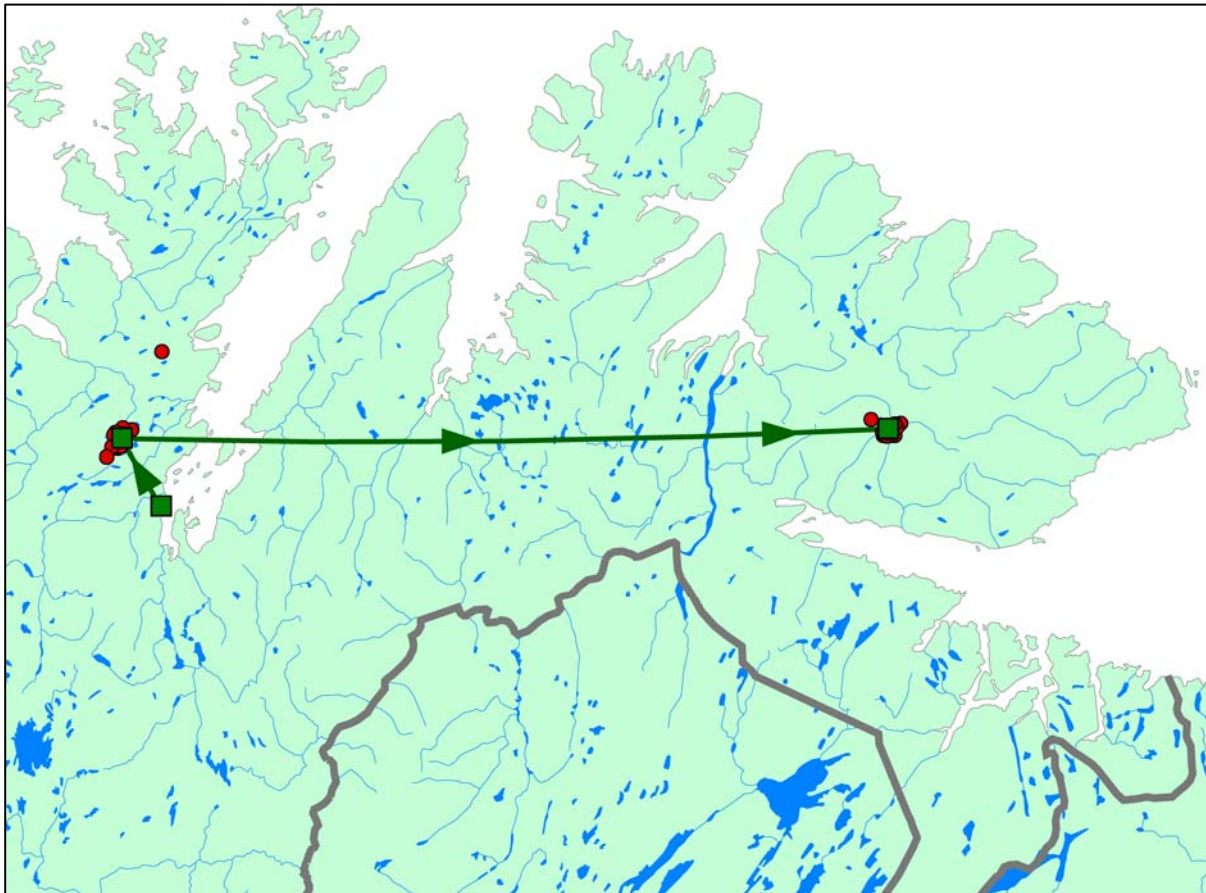
Tabell 3. Observasjoner av sædgjess halsringmerket på Valdak, Porsanger kommune, 2003–2006. Fet skrift angir fangstinformasjon.

Farge	Kode	Date fra	Date til	Sted	Land	Nord	Øst
Svart	A04	18.05.2003		Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A04	11.05.2004	17.05.2004	Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A04	25.11.2004		Norr Everöds flygplats, Skåne	Sverige	55.57	14.06
Svart	A04	13.05.2005	02.06.2005	Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A04	14.01.2006		Mellom Wiek og Altenkirchen, Rügen, Mecklenburg-Vorpommern	Tyskland	54.31	13.18
Svart	A04	13.05.2006	17.05.2006	Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A05	18.05.2003		Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A05	12.10.2003	06.11.2003	Tåkern	Sverige	58.20	14.48
Svart	A05	01.05.2004	05.05.2004	Alvik, Luleå Kommune	Sverige	65.30	21.46
Svart	A05	11.05.2004	15.05.2004	Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A05	31.07.2004		Suovvejaroaivvejavri, Nesseby kommune	Norge	70.18	29.13
Svart	A05	19.04.2006		Kvismaren	Sverige	59.10	15.22
Svart	A05	13.05.2005	23.05.2005	Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A05	05.05.2006		Klubben, Alvik, Luleå kommune	Sverige	65.30	21.46
Svart	A05	14.05.2006	19.05.2006	Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A07	14.05.2005	30.05.2005	Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A07	30.07.2005		Vatn 208, Bergebydalen, Nesseby kommune	Norge	70.16	29.13
Svart	A07	07.05.2006	16.05.2006	Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A8	14.05.2005		Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A08	03.05.2006		Klubben, Ersnäs, Luleå kommune	Sverige	65.30	21.46
Svart	A10	14.05.2005	30.05.2005	Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A10	06.03.2006		Flyingeby, Lund	Sverige	55.45	13.20
Svart	A10	09.05.2006	17.05.2006	Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A10	25.07.2006		Vatn 208, Bergebydalen, Nesseby kommune	Norge	70.16	29.13
Svart	A11	14.05.2005		Valdak, Porsanger kommune	Norge	70.10	24.40
Svart	A11	05.05.2006		Klubben, Alvik, Luleå kommune	Sverige	65.30	21.46

Satellitt-telemetri på sædgås

Hunnen som ble fanget og ringmerket 14. mai (se avsnitt om fangst) fikk påmontert en 30 grams satellittsender fra Microwave Telemetry, Inc. Denne utgjorde med seletøy kun 1 % av kroppsvekten og er således godt innenfor den anbefalte maksimumsgrensen på 5 %. Senderen var programmert til å sende i 8 timer hver tredje dag. Siden plottnøyaktigheten varierer mye og til tider kan være svært unøyaktig, vil vi her kun oppsummere de generelle resultatene. Resultatene er også basert på kun ett individ med sender, og bør derfor tolkes med varsomhet.

Hunnen ble observert på Valdakmyra fram til og med 19. mai. Den 20. mai viste satellittplottene at hun hadde flydd opp til Skaiddejáv'ri i Porsanger kommune. Hunnen ble plottet på nordsiden av Skaiddejáv'ri, på Baijit Goadehisjav'ri og i myrområdene mellom disse vannene. I dette området oppholdt hun seg til 12. juli. Den 15. juli ble hun plottet i myr og småvannsområdene mellom Suovvejaroaivi og Jakobselva i Bergebydalen på Varangerhalvøya. Dette området er det samme som NOF har overvåket siden 2002 og som rapporteres lengre bak i denne rapporten. Det er sannsynlig at hun hadde mislykket hekking og derfor dro så tidlig til myteplassen på Varangerhalvøya. Hadde hekkingen vært vellykket, ville hun ikke flyttet til Varangerhalvøya, men gjennomført mytingen sammen med ungene og "timet" den slik de alle ville være flygedyktige samtidig mot slutten av juli - begynnelsen av august.

Figur 5. Satellittplott og forflytning til sædgåshunnen (A12) som ble fanget på Stabbursnes, Porsanger kommune, 16. mai 2006. De røde sirkelene viser plott med nøyaktighetsklasse 1 eller bedre.

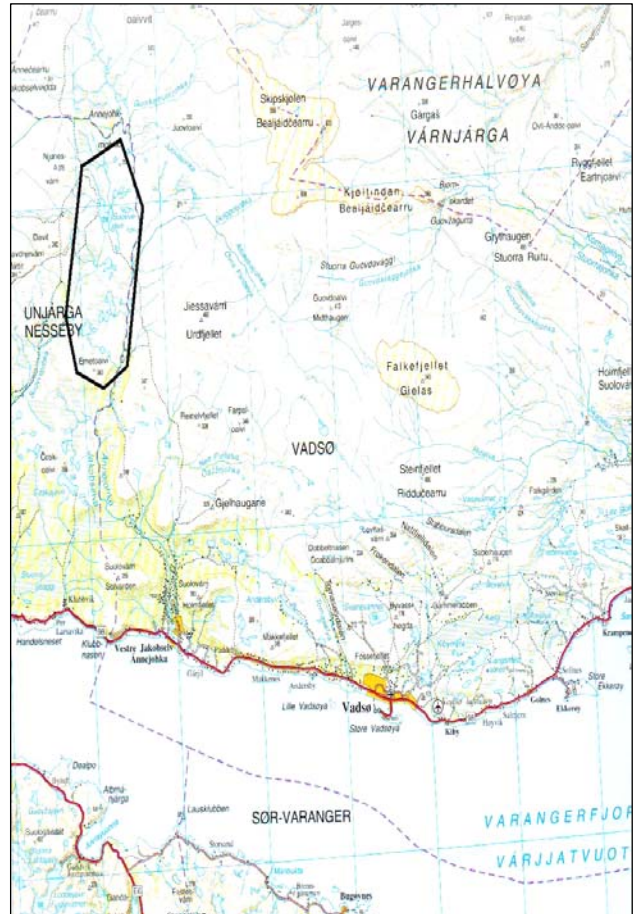
Resultatene fra satellittelemetrien knytter for første gang sammen rasteplassen på Valdakmyra, hekkeområdene inne ved Skaiddejáv'ri og myteområdene på Varangerhalvøya. Sammen med de genetiske analysene som ble gjort på sædgjessene som ble fanget i 2003, vet vi nå at flere av sædgjessene som hekker i Vest-Finnmark tilhører underarten tundrasædgås *Anser fabalis rossicus*. Om sædgjessene som hekker i skogsområdene i Øst-Finnmark også er tundrasædgjess eller skogsædgjess *Anser fabalis fabalis* er enda ukjent.

Registrering av mytende sædgjess

Etter at det sommeren 2002 ble det funnet en betydelig forekomst av mytende sædgjess i Bergebydalen på Varangerhalvøya i Finnmark (se Systad m.fl. 2003), har sædgåsprosjektet fortsatt å kartlegge forekomsten av myteflokkene i dette området (se bla. **tabell 4**, **figur 6**, **figur 7**).

I 2006 ble det utført feltregistreringer i dette området i perioden 24.07–26.07. Det ble observert flokker av mytende sædgjess i tre vatn sør for Bergebyvatnet. Flokkene var på 431 ind. (vatn 214 moh), 13 ind. (vatn 231 moh) og 475 ind. (vatn 210 moh) (se **figur 7**). Fuglene som ble sett i vatn 210, flyttet seg til vatn 208 moh på grunn av forstyrrelse fra observatøren. Heller ikke i 2006 ble det sett noen familiegupper, og ikke siden 2002 har det blitt observert familiegupper i dette området (Øien & Aarvak 2005). Alle gjessene var fullvoksne (2K+, dvs. i sitt andre kalenderår eller eldre). I tillegg til sædgjessene ble det, som i 2005, observert ei dverggås (2K) i den ene flokken. Tundragås (2 ind.) og hvitkinngås (1 ind.) ble også registrert i myteflokkene. I den ene flokken (avlest i vatn 208 moh) ble det også observert ei halsringmerket sædgås med halsring nr. A10 (hvit skrift på svart bakgrunn). Observasjonsforholdene var gode, og registreringene ble gjort vha. av Swarovski AT80HD teleskop med 20-60X zoom-okular.

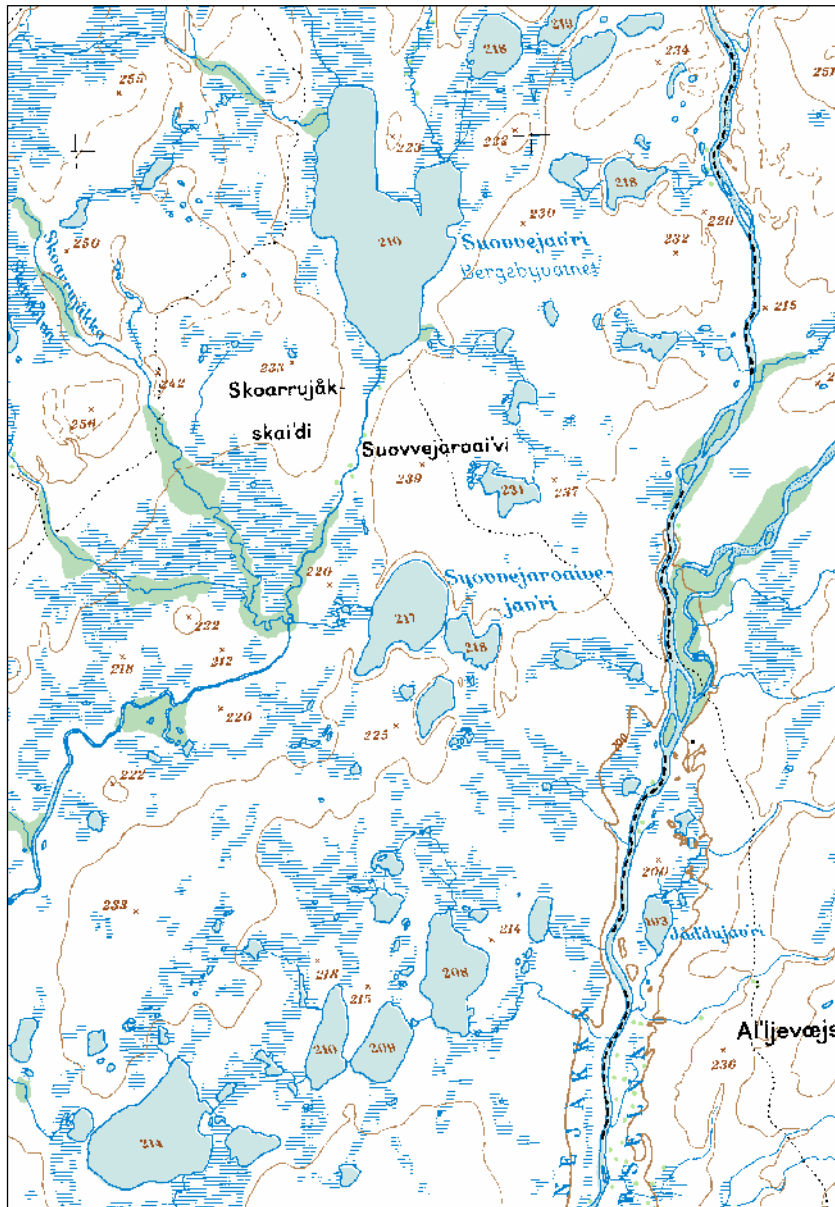
Totalt ble det funnet 919 mytende sædgjess i Bergebydalen i 2006. Dette er på samme nivå som i 2005, men nesten tre ganger så mye som i 2004 (257 %), men kun 25 % mer enn i 2002.

Figur 6. Myteområdet for sædgjess i Bergebydalen, Nesseby kommune. Den mørke linjen markerer det undersøkte området.

Tabell 4. Oversikt over antall mytende sædgjess observert i årene 2002–2006 i Bergebydalen på Varangerhalvøya, Finnmark.

År (dato)	Bergeby									
	vatnet	Vatn 208	Vatn 214	Vatn 214	Vatn 217	Vatn 231	Vatn 210	Vatn 209	Vatn 208	Total
2002 (22–23.07)	Ca 100	Ca 50	0	0	150–200		120		254	724
2002 (28.07)					42		341			386
2004 (30.07)		143			67	138+3				351
2005 (30.07)			670	670	23+3		98	10	99	903
2006 (25.07)			431			13	475			919

Figur 7. Detaljkart over myteområdet for sædgjess i Bergebydalen i Nesseby kommune.

Flokk med mytende sædgjess i vatn 208 i Bergebydalen, Nesseby kommune. © Ingar J. Øien, 2005

Referanser

- Aarvak, T. & Øien, I.J. 2003. Fangst og fargemerking av sædgås i Finnmark 2003. Notat til DN. 5 sider.
- Aarvak, T. & Øien, I.J. 2004. Monitoring of staging Lesser White-fronted Geese at the Valdak Marshes, Norway, in the years 2001-2003. In: Aarvak, T. & Timonen, S. (eds.). Fennoscandian Lesser White-fronted Goose conservation project. Annual report 2001-2003. WWF Finland Report No 20 & Norwegian Ornithological Society, NOF Rapportserie Report no. 1-2004: 19-24.
- Aarvak, T. & Øien, I.J. 2005. Overvåking av sædgås i Norge i 2005. NOF rapport 3-2005. 13s.
- Systad, G.H., Øien, I.J. & Nilsen, S.Ø. 2003. Zoologisk kartlegging innenfor utvalgte områder på Varangerhalvøya. Fylkesmannen i Finnmark, Miljøvernavdelingen. Rapport nr. 11-2003.
- Øien, I.J. & Aarvak, T. 2003. Pilotprosjekt på fangst og fargemerking av sædgås i Norge 2002. Rapport til Fylkesmannens Miljøvernadv. i Finnmark. 3s.
- Øien, I.J. & Aarvak, T. 2005. Overvåking av sædgås i Norge i 2004. Notat til DN. 6 sider.

Sædgås A12. Fanget og halsmerket 16. mai 2006. © Ingar J. Øien